

Studia i materiały
z historii nowożytnej i najnowszej Europy Środkowo-Wschodniej

T. 3

redakcja Tomasz Kargol, Witalij Michałowski

Студії та матеріали
з ранньомодерної та нової історії Центрально-Східної Європи

T. 3

за редакцією Томаша Карґоля та Віталія Михайловського

Kraków — Kijów 2022
Краків — Київ 2022

Tomasz Kargol
ORCID:0000-0002-7195-6638

GMINNE KASY POŻYCZKOWE W GALICJI¹

DOI: 10.32021/9788367497169.07

WPROWADZENIE

W zaborze austriackim od lat sześćdziesiątych XIX w. funkcjonował samorząd gminny. Gminy miało prawo do dysponowania własnym majątkiem. Zgodnie z artykułem 30 ustawy gminnej z 1866 r.:

„W sprawach gospodarstwa Gminy należą do obrad i uchwał Rady:

- a) wszelkie rozporządzenia względem zakładowego majątku i dobra Gminy;
- b) postanowienia o sposobie użytkowania i zarządu tego majątku i dobra; wdzierżawianie, wynajmowanie, lokowanie kapitałów;

¹Badania wykonano przy wsparciu finansowym Priorytetowego Obszaru Badawczego Heritage w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim. Niniejszy artykuł powstał w ramach prac Platformy Badawczej „Seminarium Geohistorii Galicji (1772–1918)”.

c) uchwalanie budżetu rocznego; staranie o pokrycie niedoboru [...]”².

W oparciu o te uprawnienia gminy mogły prowadzić własne instytucje finansowe — gminne kasy pożyczkowe. O ile zagadnienie samorządu terytorialnego, miejskiego i wiejskiego w Galicji doczekało się szeregu opracowań, o tyle wątek podległych mu instytucji finansowych nadal czeka na omówienie. Dotychczasowe badania koncentrowały się bowiem na bankowości, spółdzielczości pożyczkowej oraz oszczędnościowych kasach miejskich i powiatowych. W ograniczonym zakresie poruszano kwestię gminnych kas pożyczkowych³.

Celem niniejszego opracowania jest zarysowanie działalności gminnych kas pożyczkowych w Galicji w XIX w. Analizie poddane zostaną gminne kasy pożyczkowe w trzech przedziałach czasowych: na początku lat siedemdziesiątych XIX w., czyli w pierwszym etapie ich rozwoju, w latach dziewięćdziesiątych, kiedy ukształtowała się trwała ich sieć, oraz w pierwszym dziesięcioleciu XX w. Pod względem geograficznym i problemowym w artykule mowa będzie o działalności gminnych kas pożyczkowych na trzech płaszczyznach: całego kraju, powiatu brzeskiego, który charakteryzował się silnym nasyceniem wsi gminnymi kasami pożyczkowi (niemal w każdej gminie działała kasa), oraz jednej gminy (Wokowice⁴ w powiecie brzeskim). W ten sposób procesy i zjawiska o charakterze ogólnokrajowym zostaną połączone z mikrohistorią.

Podstawą źródłową są opracowania statystyczne Tadeusza Pilita publikowane na łamach „Wiadomości Statystycznych o Stosunkach Krajowych”, alegaty do sprawozdań Sejmu Krajowego (sprawozdania Wydziału Krajowego), publicystyka oraz prasa. Materiały te pozwalają na odtworzenie liczebności i potencjału finansowego kas w skali całego kraju i powiatów. Niewiele zaś mówią one o funkcjonowaniu pojedynczych kas. Uzupełnienie tej luki stanowią materiały z archiwum wsi

² *Ustawa gminna z dnia 12. Sierpnia 1866. Ustawy o Obszarach dworskich i o Reprezentacji powiatowej, Ordynacja wyborcza dla Gmin i powiatowa obowiązujące dla Galicji wraz z W. Ks. Krakowskiem tudzież Ustawy państwowe o zasadniczych podstawach urzędzenia Gmin o przynależności do Gminy z dodanym rejestrem abecadłowym* (Lwów: Karol Wild, 1867), 13.

³ Grzegorz Zamojski, „*Pracuj i oszczędzaj*”. *Kasy oszczędności w Galicji w latach 1844–1814* (Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2013), 120–122. Tam też szeroka bibliografia na temat bankowości w Galicji.

⁴ Wieś Wokowice obecnie znajduje się w granicach parafii Szczepanów, gminy Brzesko i powiatu brzeskiego, przy autostradzie A4 na odcinku między Brzeskiem a Tarnowem. Więcej na temat historii tej miejscowości zob. Tomasz Kargol and Krzysztof Ślusarek, *Wokowice w latach 1772–2020. Studium z dziejów wsi małopolskiej* (Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2022).

Wokowice, przechowywane w miejscowej izbie pamięci. Wśród nich znajdują się: „Dziennik Kasy Pożyczkowej Gminy Wokowice”, księga dłużników, skrypty dłużne oraz szereg innych dokumentów, pozwalających odtworzyć działalność lokalnej gminnej kasy pożyczkowej od jej założenia w 1874 r. do czasów I wojny światowej. „Dziennik Kasy Pożyczkowej Gminy Wokowice” jest księgą oprawną, drukowaną, zawierającą ujęte w kolumnach informacje o jej przychodach (spłacane przez członków kasy pożyczki) i rozchodach (udzielone członkom kasy pożyczki, koszty administracyjne). W księdze dłużników znajdują się imienne wykazy członków kasy (imię nazwisko, numer domu), informacje o pożyczce (kwota, data) oraz o dacie spłat kapitału i odsetek. W księdze tej każdy dłużnik ma swoją kartę. Dokumentem potwierdzającym zaciągnięcie pożyczki był skrypt dłużny (dowód długu), na którym zapisano kwotę zadłużenia, raty spłaty i wysokość oprocentowania. Skrypty wypełniano na specjalnych blankietach z odręcznie dopisanymi warunkami kredytów, podpisywali je dłużnicy oraz świadkowie i naczelnik gminy. Były one oklejone znaczkami opłaty skarbowej.

GMINNE KASY POŻYCZKOWE W GALICJI

W Galicji gminne kasy pożyczkowe zaczęły powstawać na bazie spichlerzy gminnych⁵ w połowie XIX w. Najstarsza kasa powstała w Jezupolu w 1848 r. Pierwsze informacje urzędowe i statystyczne o kasach pochodzą z 1864 r. Schematyzm z ówczesnego roku podawał dane o trzynastu kasach w obwodach tarnopolskim, brzeżańskim i przemyskim. W opinii Tadeusza Pilata „Wyczerpujące to nie jest wyczerpującym, gdyż jak dowodzą daty podane poniżej, istniało wtenczas już więcej kas

⁵ Spichlerze gminne zostały wprowadzone w Czechach i na Morawach już w 1788 r., w Galicji zaś w 1821 r. Miały one powstawać w wyniku współpracy gmin (ludności chłopskiej) z dominiami (właścicielami dóbr ziemskich) i gromadzić zboże jako zabezpieczenie na czas klęsk elementarnych, nieurodzajów lub innych sytuacji. Zboże pochodziło ze składek chłopów, którzy zobowiązani byli do oddania części rocznych plonów. Od pożyczonego zboża spichlerze pobierały oprocentowanie w wymiarze 2–4 garncy od 1 korca. W Galicji spichlerze gminne działały aż do drugiej połowy XIX w., w 1899 r. odnotowano 679 spichlerzy. Spichlerze nie spełniły swej roli. Budynki znajdowały się w kiepskim stanie technicznym, brakowało kontroli nad pożyczanym zbożem, ludność wiejska wraz z rozwojem gospodarczym kraju potrzebowała dostępu taniego kredytu pieniężnego, a nie do pożyczek w naturze. Leon Twarecki, *Gminne kasy pożyczkowe* (Kraków: Instytut Ekonomiczny, 1918), 3.

pożyczkowych”⁶. Nie jesteśmy tego w stanie udowodnić, ale na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX w. gminne kasy pożyczkowe rozwijały się w całym kraju. W tabeli 1 ukazano chronologię powstawania kas do 1873 r. Z analizy danych wynika, że od lat sześćdziesiątych XIX w. następował systematyczny rozwój kas, zwłaszcza w latach 1872–1873. Spowodowane to było apelem Wydziału Krajowego do samorządów powiatowych, aby popierały zakładanie nowych kas.

Tabela 1. Chronologia powstania gminnych kas pożyczkowych do 1873 r.

Data	Liczba kas	Procent
do 1860	14	2,1
1861–1867	27	4,0
1868	44	6,5
1869	90	13,3
1870	62	9,1
1871	70	10,3
1872	228	33,6
1873	143	21,1
Razem	678	100,0

Źródło: Tadeusz Pilat, „Kasy pożyczkowe gminne i powiatowe, fundusze zaliczkowe dla przemysłowców i towarzystwa zaliczkowe na podstawie dat zebranych przez wydziały powiatowe tudzież innych materiałów”, *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych* (Lwów, 1873): 119.

Ukazany w tabeli 1 trend w rozwoju kas kontynuowany był w kolejnych dekadach, co pokazuje tabela 2. W okresie od 1872 r. do 1910 r. ich liczba zwiększyła się z 535 do 3691, czyli aż o prawie 590%. Do połowy lat dziewięćdziesiątych stale rosła — licząc rok do roku, wzrost ten kształtował się na poziomie od kilkunastu aż do ponad 68%. W latach dziewięćdziesiątych i na początku XX stulecia tendencja wzrostowa była podobna jak wcześniej — liczba kas wynosiła ok. 3400–3500 kas. Gwałtowne spadki, widoczne w 1902 r., a zwłaszcza w 1907 r., nie wynikały z kryzysu finansowego tych instytucji, a tym z ich likwidacji, ale z faktu, że samorządy powiatowe nie przysyłały danych staty-

⁶Tadeusz Pilat, „Kasy pożyczkowe gminne i powiatowe, fundusze zaliczkowe dla przemysłowców i towarzystwa zaliczkowe na podstawie dat zebranych przez wydziały powiatowe tudzież innych materiałów”, w *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych* (Lwów: 1873), 89.

stycznych, co obniżało ogólną liczbę kas. Liczebnyemu wzrostowi kas nie przeszkodziło funkcjonowanie na rynku szeregu konkurencyjnych instytucji, od kredytu prywatnego, przez powiatowe kasy pożyczkowe po spółdzielnie pożyczkowo-oszczędnościowe (kasy Stefczyka).

Tabela 2. Liczba gminnych kas pożyczkowych w Galicji w latach 1872–1910

Rok	Liczba kas	Liczbowy przyrost kas rok do roku	Procentowy przyrost kas rok do roku	Liczbowy przyrost kas w stosunku do 1872 r.	Procentowy przyrost kas w stosunku do 1872 r.
1872	535	–	–	–	–
1873	678	143	26,7%	143	26,7%
1874	941	263	38,8%	406	75,9%
1875	1246	305	32,4%	711	132,9%
1878	1617	371	29,8%	1082	202,2%
1893	2724	1107	68,5%	2189	409,2%
1894	3223	499	18,3%	2688	502,4%
1895	3427	204	6,3%	2892	540,6%
1896	3446	19	0,6%	2911	544,1%
1897	3426	–20	–0,6%	2891	540,4%
1898	3505	79	2,3%	2970	555,1%
1900	3598	93	2,7%	3063	572,5%
1901	3534	–64	–1,8%	2999	560,6%
1902	3417	–117	–3,3%	2882	538,7%
1904	3410	–7	–0,2%	2875	537,4%
1905	3488	78	2,3%	2953	552,0%
1906	3530	42	1,2%	2995	559,8%
1907	2704	–826	–23,4%	2169	405,4%
1908	2990	286	10,6%	2455	458,9%
1909	3591	601	20,1%	3056	571,2%
1910	3691	100	2,8%	3156	589,9%

Źródło: Tadeusz Pilat, „Kasy pożyczkowe gminne i powiatowe, fundusze zaliczkowe dla przemysłowców i towarzystwa zaliczkowe na podstawie dat zebranych przez wydziały powiatowe tudzież innych materiałów”, w *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych* (Lwów: 1873), 94–108; Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesi Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Kra-

kowskimi z roku 1878 (Lwów: 1878), Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1895/6 (Lwów: 1895/1896); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Czwartej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1898/9 (Lwów: 1899); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1899/1900 (Lwów: 1899–1900); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesi Ósmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1904 (Lwów: 1904–1905); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1908 (Lwów: 1908–1913); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1909/1910 (Lwów: 1909–1910); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1910 (Lwów: 1910); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1912 (Lwów: 1912); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1913 (Lwów: 1913); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych Pierwszej Sesi Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1913/1914 (Lwów: 1914).

Omówiwszy chronologię powstawania kas, pora zaprezentować ich geograficzną strukturę. Sieć gminnych kas pożyczkowych zaczęła się kształtować w latach 1860–1864. Wówczas to utworzono kasy we wsiach Boberka w powiecie turczańskim, Lisowce w powiecie zaleszczyckim, Czerniechów, Hładki, Jankowce, Iwaczów Dolny, Iwaczów Górny, Mszaniec, Płotycz, Zarudzie w powiecie tarnopolskim, Podkamień w powiecie rohatyńskim. Do 1873 r. działały one w 59 powiatach: birczańskim (2), bocheńskim (9), bohorodeczańskim (7), borszczowskim (21), bóbreckim (2), brodzkim (8), brzeskim (77), brzozowskim (3), buczackim (2), chrzanowskim (4), cieszanowskim (4), czortkowskim (1), dąbrowskim (2), doliniańskim (23), gorlickim (10), gródeckim (10), grybowski (11), horodeńskim (13), husiatyńskim (2), jarosławskim (19), jasielskim (33), kałuskim (7), kamioneckim (6), kolbuszowskim (15), kołomyjskim (12), kossowskim (1), krośnieńskim (23), limanowskim (7), lwowskim (12), łańcuckim (23), nadwórniańskim (1), nizańskim (1), pilzneńskim (4), podhajeckim (11), przemyskim (4), przemysłańskim (8), rawskim (3), rohatyńskim (4),

ropczyckim (3), rudeckim (3), rzeszowskim (25), samborskim (5), sanockim (6), skałackim (8), sokalskim (21), stanisławowskim (11), staromiejskim (1), stryjskim (2), śniatyńskim (3), tarnobrzescim (1), tarnopolskim (49), tarnowskim (55), tłumackim (30), trembowelskim (3), turczańskim (1), wielickim (7), zaleszczyckim (2), złoczowskim (25) i żydaczowskim (11). W 1873 r. kas nie odnotowano w 15 powiatach: bialskim, brzeżańskim, drohobyckim, jaworowskim, krakowskim, liskim, mieleckim, mościskim, myślenickim, nowosądeckim, nowotarckim, wadowickim, zbaraskim, żółkiewskim i żywieckim⁷.

W latach dziewięćdziesiątych XIX w. w Galicji odnotowano istnienie kas w 43,7% gmin w 1893 r. oraz 56,3% gmin w 1898 r. W tych latach rozwój kas nie był tak dynamiczny jak wcześniej, ale nadal dostrzec można trend wzrostowy. W tej dekadzie najwięcej kas działało w powiatach: brzeskim, buczackim, czortkowskim, dąbrowskim, gorlickim, grybowskim, horodeńskim, husiatyńskim, jasielskim, kałuskim, kolbuszowskim, krośnieńskim, limanowskim, mieleckim, podhajeckim, rohatyńskim, rzeszowskim, skałackim, tarnobrzescim, tarnopolskim, tarnowskim, zbaraskim. W niektórych powiatach kasy działały we wszystkich gminach (powiaty brzeski, czortkowski) lub w ponad 90%. Podkreślić należy rozwój kas w powiecie rohatyńskim, gdzie od 1893 r. do 1898 r. liczba kas zwiększyła się z 61 (61% gmin) do 99 (99% gmin). Jednocześnie zaobserwować można powiaty, w których kasy nie powstały wcale (bialski, krakowski) lub w znikomej liczbie (chrzanowski, cieszanowski, dobromilski, gródecki, liski, myślenicki, rudecki, turczański, wadowicki, żywiecki). Przykładowo w 1897 r. odnotowano 3427 kas na 6234 gminy, czyli w 54,9% gmin takie kasy istniały. Najmniej kas odnotowano w powiatach chrzanowski (4 kasy na 84 gminy), wadowickim (4 na 111), myślenickim (7 na 67 kas) i żywieckim (2 na 70). Do powiatów, w których najlepiej rozwijały się kasy, należały powiaty: tarnopolski (81 kas na 81 gmin), brzeski (109 kas na 112 gmin), skałacki (61 na 62), łańcucki (84 na 108)⁸.

⁷ Ibidem, 94–108.

⁸ „Kasy systemu Raiffeisena, gminne Kasy pożyczkowe czy lokalne Towarzystwa zaliczkowe?”, *Związek*, vol. 25 (1898), no. 3 (8 lutego 1898): 19–20; Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1895/6. Alegat 30 (Lwów: 1895/1896); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1899/900. Alegat 1 (Lwów: 1899–1900).

W pierwszej dekadzie XX w. obserwujemy dalszy rozwój kas. W 1901 r. występowały one w 57,4% gmin, w 1906 w 66,1%, a w 1908 r. w 69,1%, z kolei w 1910 r. w 61% gmin. Rozwój kas w kraju był zróżnicowany i nie odbiegał od lat wcześniejszych. W coraz większej liczbie powiatów działały one w każdej gminie lub w 90% (brzeski, buczacki, czortkowski, dąbrowski, gorlicki, grybowski, horodeński, husiatyński, jasielski, kałuski, kamionecki, kolbuszowski, kossowski, krośnieński, limanowski, mielecki, rzeszowski, skałacki, tarnobrzesci, tarnopolski, tarnowski, zbaraski, żydaczowski). Najślabiej rozwijały się w powiatach: cieszanowskim, dobromilskim, gródeckim, liskim, myślenickim, nowotarskim, turczańskim, żywieckim. Nadal nie pojawiły się w powiatach bialskim i krakowskim⁹.

ORGANIZACJA KAS

Celem gminnych kas pożyczkowych było udzielanie taniego, łatwo dostępnego kredytu dla ludności wiejskiej, a tym samym ograniczenie lichwy na wsi¹⁰. Ich działalność regulowały statuty przyjmowane przez rady gminne, zatwierdzane przez samorząd powiatowy.

Kapitał zakładowy kas pochodził z różnych źródeł: ze sprzedaży zboża zgromadzonego wcześniej w gminnych spichlerzach, ze sprzedaży lasów i pastwisk, z odszkodowań za gminne grunty przejęte pod

⁹ Twarecki, *Gminne kasy*, 7–9, Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1895/6 (Lwów: 1895/1896); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1899/1900 (Lwów: 1899–1900); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesi Ósmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1904 (Lwów: 1904–1905); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1910 (Lwów: 1910); Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1912, Lwów 1912; Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1913 (Lwów: 1913); Alegaty do Sprawozdań Stenograficznych Pierwszej Sesi Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1913/1914 (Lwów: 1914).

¹⁰ Wedle danych z XIX w. w latach siedemdziesiątych tegoż stulecia stopa oprocentowania prywatnego kredytu wynosiła 24–150%, a niekiedy kształtowała się na poziomie kilkuset procent.

budowę linii kolejowych, ze sprzedaży obligacji, z dochodów za zniesienie serwitutów, z funduszków ubogich, z kar pieniężnych, z pozwoleń na organizowanie zabaw tanecznych z muzyką, zapisów osób prywatnych i dobrowolnych składek.

Kasy mogły, w zależności od typu statutu, prowadzić działalność w trzech kierunkach:

1. udzielać pożyczek do 5 lat z oprocentowaniem 6% z ratami spłacanymi kwartalnie z góry;
2. udzielać pożyczek w kwocie od 10 K do 100 K, w wyjątkowych sytuacjach do 200 K, które powinny być spłacane w ciągu roku tygodniowymi ratami, tyle że przez 50 tygodni dłużnik miał spłacać po 2%, a w ostatnich dwóch tygodniach po 2,5%;
3. udzielać pożyczek obu wcześniejszych rodzajów, z zastrzeżeniem, że pożyczki spłacane tygodniowo mogły być udzielane mieszkańcom gminy utrzymujących się z pracy zarobkowej po uzyskaniu poręczenia dwóch osób.

Pożyczkobiorcy wystawiali skrypt dłużny, który był podpisywany przez niego oraz przez dwóch świadków, ewentualnie przez poręczycieli.

Pożyczek udzielała komisja pożyczkowa w składzie: naczelnik gminy i dwóch kasjerów wybranych przez radę gminną. Prace kasy kontrolowała rada gminna, która miała prawo uchwalania i zmieniania statutu, powołania specjalnej komisji dla kontroli kasy, zlikwidowania kasy, a wtedy jej majątek stawał się własnością gminy. Decyzje rady gminnej odnośnie do kasy miały być zatwierdzane przez Wydział Powiatowy i Namiestnictwo¹¹.

W 1868 r. z inicjatywy Wydziału Krajowego zostały wydane przepisy i opublikowane wzory skryptów dłużnych i formularzy oraz statutów. W tym roku Wydział Krajowy rozesłał do wydziałów powiatowych wzory statutów i wezwał je do zakładania kas pożyczkowych w gminach. W tym samym roku Teofil Merunowicz wydał drukiem przewodnik pt. *Gminne kasy pożyczkowe i połączenie z nimi kas oszczędności*, mający ułatwić władzom gminnym zakładanie nowych kas. Merunowicz opublikował wzory formularzy i wzorcowe statuty. Udzielał również praktycznych porad, odpowiadając na pytania zawarte w tytułach kolejnych rozdziałów: „Jak można przysposobić fundusze do założenia kasy pożyczkowej?”, „Jakim sposobem przystąpić należy do założenia kasy?”. Opisał również „Sposób spłacania zaciągniętych z kasy pożyczek”, „Urządzenie kasy”. Merunowicz postulował przekształcenie

¹¹ Twarecki, *Gminne kasy*, 5–7.

gminnych kas pożyczkowych w kasy pożyczkowo-oszczędnościowe i przygotował specjalny dodatek do statutu kas gminnych¹². Pomysł taki nie został jednak zrealizowany i gminne kasy pożyczkowe nie podjęły się zadania przyjmowania wkładów. Od lat siedemdziesiątych XIX w. problematyka gminnych kas pożyczkowych na stałe zagościła na łamach galicyjskiej prasy. Były one propagowane przez publicystkę, analizowane przez ekonomistów i statystyków (przykładem może być referat Tadeusza Skalkowskiego na Walnym Zebraniu Związku Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych¹³). W 1874 r. wydano nowy wzorcowy statut, który wzmocnił kontrolę Wydziału Powiatowego nad kasami. W latach 1880–1882 pojawiły się projekty tworzenia „zbiorowych kas pożyczkowych”, obejmujących swym działaniem kilka gmin. Pomysły te zostały odrzucone przez Sejm Krajowy, który uznał, że propozycje takie uszczuplą prawo gmin do dysponowania swoim majątkiem. W 1882 r. Sejm Krajowy odrzucił projekt ustawy dającej Wydziałom Powiatowym prawo do obejmowania w zarząd kas źle prowadzonych¹⁴. Dopiero w 1887 r. weszła w życie ustawa, na mocy której Wydziały Powiatowe otrzymywały uprawnienia do przejęcia w tymczasowy zarząd źle administrowanych gminnych kas pożyczkowych¹⁵. Uzupełnieniem tej ustawy była instrukcja o „sposobie sprawowania tymczasowego zarządu kas pożyczkowych gminnych przez reprezentacje powiatowe”, która szczegółowo regulowała procedury przejęcia kasy w tymczasowy zarząd, zarządzanie kasą, ściąganie zaległości,

¹² Teofil Merunowicz, *Gminne kasy pożyczkowe i połączenie z nimi kas oszczędności* (Lwów: Kornel Piller, 1868).

¹³ „Gminne kasy pożyczkowe”, *Związek*, vol. 1 (1874), nr 33 (3 października 1874): 136–137; nr 34 (10 października 1874): 147–149.

¹⁴ Twarecki, *Gminne kasy*, 11–13.

¹⁵ „Ustawa z dnia 19 czerwca 1887, obowiązująca w Królestwie Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim, o obejmowaniu gminnych kas pożyczkowych przez Reprezentacje powiatowe w tymczasowy zarząd”, *Dziennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerji wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim* (1887), nr 44: 142–143. Zgodnie z artykułem I powyższej ustawy: „Kasy pożyczkowe gminne, których wadliwa administracja zagraża utratą części zakładowego majątku tych kas, lub też już ją spowodowała, również kasy pożyczkowe gminne tak zarządzane, iż nie można spodziewać się od nich statutem wskazanej pożytecznej działalności dla ogółu członków gminy, mogą być na wniosek wydziału powiatowego a za uchwałą rady powiatowej przyjęte w tymczasowy zarząd wydziału powiatowego, z pozostawieniem im jednak charakteru samoistnych kas pożyczkowych gminnych”. Rada gminna od uchwały rady powiatowej mogła odwołać się do Wydziału Krajowego. Wydział powiatowy kontrolę nad gminną kasą pożyczkową mógł sprawować bezpośrednio lub przez osoby do tego „umocowane”.

wydawanie nowych pożyczek, decydowanie o zyskach, odbieranie pożyczek i wpływów do kas¹⁶. Ze sprawozdania sejmowej komisji bankowej z 1890 r. wynika, że obywatelska kontrola nad kasami tylko w wyjątkowych sytuacjach przynosiła rezultaty. O wiele skuteczniejszą była kontrola ze strony lustratorów wyznaczanych przez samorząd powiatowy. Nie we wszystkich jednak powiatach wydziały powiatowe zdołały zatrudnić odpowiednich urzędników. Na zapytanie Wydziału Krajowego w sprawie rozwoju instytucji kredytowych dla ludności wiejskiej, 20 wydziałów powiatowych odpowiedziało, że nie widziało potrzeby wspierania kredytu, a 35 popierało jego rozwój, w tym 13 wydziałów było za zakładaniem nowym i reorganizowaniem istniejących kas. Wydział Krajowy uznał, że nie zachodziła potrzeba rozszerzania akcji w celu ułatwienia ludności wiejskiej dostępu do kredytu. W 1890 r. nie myślano o likwidacji gminnych kas pożyczkowych, a wręcz przeciwnie, bo Wydział Krajowy uważał je za „najodpowiedniejsze źródło dla dostarczania ludności wiejskiej drobnego a taniego kredytu”. Postulowano natomiast wprowadzenie nad nimi systematycznej kontroli ze strony wydziałów krajowych¹⁷.

O znaczeniu gminnych kas pożyczkowych dla społeczności wiejskiej decydował ich potencjał finansowy. W okresie 1872–1910 obserwujemy wzrost kapitału obrotowego i wzrost przeciętnego kapitału obrotowego na jedną kasę (tabela nr 3).

Tabela 3. Potencjał finansowy gminnych kas pożyczkowych w Galicji w latach 1872–1910 w złotych reńskich (złr) dla lat 1872–1900 i koronach (K) dla lat 1900–1910

Rok	Liczba kas	Kapitał obrotowy	Przeciętny kapitał kasy
1872	535	388 845,21	726,8
1873	678	490 350,51	723,2
1874	941	724 497,96	769,9
1875	1246	1 047 437,73	840,6

¹⁶ „Instrukcja z dnia 26 września 1887 co do sposobu sprawowania tymczasowego zarządu kas pożyczkowych gminnych przez reprezentacje powiatowe, wydana w porozumieniu z c.k. namiestnictwem na podstawie art. IV ustawy krajowej z d. 19 czerwca 1887, Nr. 44 Dz.u.kr”, Dziennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim (1888), nr 32: 101–104.

¹⁷ Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesi Szóstego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1890 (Lwów: 1890).

1878	1617	1 317 220,00	814,6
1893	2724	4 590 787,89	1685,3
1894	3223	6 510 781,68	2020,1
1895	3427	6 080 433,81	1774,3
1896	3446	6 227 516,00	1807,1
1897	3426	6 080 000,00	1774,7
1898	3505	6 650 016,68	1897,3
1900	3598	14 655 768,00	4073,3
1901	3534	15 133 787,76	4282,3
1904	3410	15 970 835,00	4683,5
1905	3488	15 536 531,00	4454,2
1906	3530	16 737 500,53	4741,5
1908	2990	14 714 472,22	4921,2
1910	3691	20 168 277,64	5464,2

Źródło: jak w tabeli 2.

W pierwszym etapie działalności (lata siedemdziesiąte XIX w.) kapitał obrotowy wzrósł z 388 845,21 złr w 1872 r. do 1 047 497,96 złr, a przeciętny kapitał kasy z 726,80 złr do 840,60 złr.

W latach dziewięćdziesiątych XIX w. kasy dysponowały kapitałem w granicach od ponad 4,5 mln złr do ponad 6,6 mln, a przeciętny kapitał kasy kształtował się na poziomie od 1600 złr do ponad 2000 złr. Czasopismo „Związek” na podstawie danych komisji bankowej Sejmu Krajowej podawało przykładowe dane dla okresu 1886–1895, przedstawiały się one następująco: w powiecie bóbreckim kapitał uległ podwojeniu (z 65 180,00 złr do 110 627,00 złr), w powiecie czortkowskim wzrósł z 58 509,00 złr do 111 686,00 złr, w powiecie dąbrowskim w latach 1891–1894 wzrósł z 84 592,00 złr do 100 605,00 złr. W powiecie mieleckim w latach 1889–1895 kapitał zwiększył się z 63 641,00 złr do 116 100,00 złr, a w powiecie tarnopolskim w okresie 1884–1894 z 113 137 złr do 207 914,00 złr¹⁸.

W pierwszej dekadzie XX w. obserwujemy dalszy wzrost kapitału kas liczonego już w nowej walucie — koronie. W 1900 r. posiadały one ogólny kapitał na poziomie 14,6 mln koron, a przeciętny kapitał kasy wynosił ponad 4000 K. Dziesięć lat później ich kapitał obrotowy wynosił 20 168 277 K 64 hal. Przeciętny kapitał obrotowy pojedynczej

¹⁸ „Kasy systemu Raiffeisena, gminne Kasy pożyczkowe, czy lokalne Towarzystwa zaliczkowe?”, *Związek*, vol. 25 (1898), no. 3 (8 lutego 1898): 20.

kasy kształtował się na poziomie 5464 K. Przeważały kasy z kapitałem obrotowym do 5000 K (65%).

Silną stroną kas była liczebność, obecność w tysiącach gmin wiejskich Galicji oraz posiadanie znacznego, choć rozproszonego kapitału. Słabą stroną stanowiło wiele czynników: uznawanie przez mieszkańców kapitału kas za wspólną własność, a co za tym idzie — brak poczucia obowiązku zwracania pożyczonych kapitałów, niski poziom oświaty ludności i samym wójtów, niedostateczna kontrola ze strony samorządu powiatowego, protekcja i dowolne udzielanie pożyczek, przyjmowanie „poczęstunków” przez wójtów od starających się o pożyczkę, nieprzestrzeganie terminu spłat kapitału i odsetek przez dłużników, nieregularne spłaty kapitału i odsetek, wystawianie skryptów dłużnych bez poręczycieli, sprzeniewierzenie pieniędzy przez wójtów i pisarzy gminnych, nienależyte prowadzenie ksiąg, niewystarczający kapitał w stosunku do potrzeb ludności¹⁹.

Problemy, z którymi borykały się kasy, dostrzegane były przez ówczesne środowiska finansowe, polityczne i opiniotwórcze. W 1874 r. Walne Zgromadzenie Związku Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych przyjęło uchwałę, w której wyrażono opinię, iż „gminne kasy pożyczkowe, obecnie istniejące, nie odpowiadają zupełnie swemu zadaniu”, dlatego należało je zlikwidować, a fundusze ulokować w towarzystwach zaliczkowych. Wydziałowi Związku polecono wnieść petycję do Sejmu Krajowego w celu wprowadzenia takich zmian w ustawie gminnej, aby fundusze gminne przestano lokować w gminnych kasach pożyczkowych, a oddawano je towarzystwom zaliczkowym²⁰.

W 1890 r. tygodnik dla ludu „Niedziela” na podstawie prac rad powiatowych, badających gminne kasy pożyczkowe, wskazał pięć głównych czynników, dla czego kasy gminne „nie czynią zadość potrzebom kredytu włościańskiego”. Podano następujące przyczyny:

1. „tych kas gminnych jest za mało”;
2. „za mało mają fundusze”;
3. „mało gdzie są dobrze administrowane”;
4. „w chwili, kiedy potrzeba grosza jest dla włościan największa, kasy gminne są puste, gdyż pożyczki nie wracają w terminach raz

¹⁹ Nadużycia ze strony wójtów wykrywane były podczas lustracji zarządzanych przez władze powiatowe oraz opisywane przez prasę. Zob. np. „Z kraju”, *Niedziela*, vol. 2 (1885), nr 39 (27 września 1885): 311; „Nowiny z kraju”, *Niedziela*, vol. 4 (1887), nr 1 (2 stycznia 1887): 7; „Jeszcze o kredycie”, *Niedziela*, vol. 7 (1890), nr 46, (16 listopada 1890): 365.

²⁰ „Gminne kasy pożyczkowe”, *Związek*, vol. 1 (1874), nr 34 (10 października 1874): 149.

dla tego, że włościanin nie przywykł do spłat regularnych, a potem, że dochody rolnika nie wpływają mu regularnie”;

5. „zarządzający kasami gminnymi niedobrze rozumieją znaczenie kredytu, niestosownie go udzielają, nie rozważają, kiedy, komu i jak przyjść z pomocą przez pożyczkę”²¹.

Gminne kasy pożyczkowe tworzyły czwarty — obok powiatowych kas pożyczkowych, powiatowych kas oszczędności i miejskich kas oszczędności — składnik autonomicznych instytucji kredytowych. Mimo wielu wad działały one przez dziesięciolecia, rozwijały się, powstawały nowe, zwiększał się ich kapitał obrotowy. Zaspokajały przede wszystkim zapotrzebowanie włościan na niskoprocentowany kredyt. Udzielały pożyczek w kwocie od 20 K do 200 K, rzadziej większych, na zakup inwentarza, budowę zabudowań nieszklanych i gospodarczych, spłatę innych długów. Oprocentowanie kształtowało się na poziomie 5–10%, czyli znacznie poniżej kredytu lichwiarskiego oraz bez dodatkowych kosztów.

GMINNE KASY POŻYCZKOWE W POWIECIE BRZESKIM

W drugiej części artykułu omówione zostaną gminne kasy pożyczkowe w powiecie brzeskim. Znajdował się on w zachodniej części Galicji, graniczył na północy z Królestwem Polskim, na zachodzie z powiatem bocheńskim, na wschodzie z powiatami dąbrowskim i tarnowskim, a na południu z grybowskim, nowosądeckim i limanowskim. Zamieszkiwany był przez ludność polską i żydowską. Był to powiat wiejski i rolniczy. Na jego obszarze znajdowało się 105 gmin wiejskich i 4 gminy miejskie (Brzesko, Czchów, Wojnicz i Zakliczyn). Później liczba gmin uległa zwiększeniu do 111. Gminy posiadały majątek w ziemi i kapitałach, które w całości ulokowane zostały w gminnych kasach pożyczkowych. Ponadto w Brzesku działała powiatowa kasa pożyczkowa²². W 1906 r. w jej miejsce powstała powiatowa kasa oszczędności, która dysponowała kapitałem na lokatach w wysokości 898 522,66 K. W powiecie rozwijały się pomyślnie kasy Stefczyka. Charakterystyczne dla tego obszaru na początku XX w. były parcelacja majątków ziemian-

²¹ „Uporządkowanie kredytu włościańskiego”, *Niedziela*, vol. 7 (1890), nr 45 (9 listopada 1890): 357–358.

²² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, vol. 1 (Warszawa: 1880), 407–408.

skich oraz kupowanie ziemi przez chłopów, co ściągało z rynku znaczne zasoby gotówki²³.

Powiat brzeski wyróżniał się rozwojem gminnych kas pożyczkowych. Przed 1873 r. działalność rozpoczęły tam aż 72 kasy, które powstały w latach: 1870 (2 kasy), 1871 (18 kas), 1872 (52 kasy). Kapitał własny z końcem 1872 r. liczył 50 800 złr i 49,5 krajcara (kr). Przeciętny więc kapitał kasy gminnej w powiecie opiewał na kwotę 705,56 złr. Analizując kapitał kas w poszczególnych miejscowościach, dostrzec można wyraźnie dysproporcje. Duże i ludne wsie posiadały kasy z kapitałem większym niż 1000, a nawet 2000 złr: Biadoliny Radłowskie — 2544,28 złr, Biskupice Radłowskie — 2426,45 złr, Bogumiłowice — 1673,51 złr, Łętowice — 2186,91 złr, Niedzieliska 2444,93 złr, Przyborów 1137,77 złr, Radłów — 2468,13 złr, Szczurowa — 2266,98 złr, Wał-Ruda — 1635,11 złr, Wola Radłowska — 3083,42 złr, Zaborów — 1553,80 złr. Na przeciwnym biegunie znajdowały się kasy z kapitałem mniejszym niż 200 złr, tak było w Perle — 128,97 złr, Połomie Małym — 78,46 złr, Porąbce Iwkowskiej — 43,59 złr, Ratnawie — 154,08 złr, Sterkowcu — 134 złr, Wojakowej — 179,67 złr i Wytrzyścze — 142,24 złr²⁴. W 1875 r. w powiecie brzeskim funkcjonowało już 91 kas z ogólną sumą kapitałów 76 088,58 złr²⁵.

W kolejnych dekadach nastąpił dalszy rozwój gminnych kas pożyczkowych, które działały w przeważającej większości gmin, a niekiedy we wszystkich gminach. W 1896 r. w opisywanym powiecie na 112 gmin kasy odnotowano w 109 gminach, a dwa lata później we wszystkich 111 gminach działały kasy pożyczkowe²⁶.

Dysponowały one łącznie znacznym kapitałem, kilkunastokrotnie większym niż powiatowa kasa pożyczkowa w Brzesku. Był on jednak rozproszony i przeznaczony na potrzeby mieszkańców danej gminy.

Funkcjonowanie gminnych kas pożyczkowych w powiecie brzeskim przedstawiało się podobnie — ze wszystkimi mocnymi i słabymi stronami — jak w całym kraju. W świetle prac wydziału powiatowego w Brzesku z 1875 r. wynika, że wyznaczeni przez władze samorządowe

²³ *Oszczędność*, vol. 5 (1908), nr 5: 38.

²⁴ Pilat, „Kasy pożyczkowe”, 95–96.

²⁵ Idem, „Stan gminnych kas pożyczkowych w Galicji”, *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych*, vol. 2 (Lwów: 1876): 11.

²⁶ Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1895/6, Lwów 1895/1896, Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Czwartej Sesi Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1898/9 (Lwów: 1899).

opiekunowie kas gminnych nie wywiązywali się ze swych obowiązków i niedokładnie przeprowadzili kontrole, albo ich nie przeprowadzili wcale. W opinii wydziału powiatowego w tych miejscowościach, w których one powstały, ograniczona została lichwa (wysokość stopy procentowej ustalonej przez gminy wahała się od 5% do 10%) i poprawiła się sytuacja materialna mieszkańców. Jako główną bolączkę w działalności kas w powiecie brzeskim uznano analfabetyzm pisarzy naczelników gminy oraz spłacanie pożyczek w ratach tygodniowych i miesięcznych, co wymagało umiejętności prowadzenia księgowości²⁷.

GMINNA KASA POŻYCZKOWA WE WSI WOKOWICE

Gminna kasa pożyczkowa w gminie Wokowice powstała w 1874 r. Jej statut rada gminna uchwaliła 24 stycznia 1874 r., a przez Wydział Powiatowy Rady Powiatowej w Brzesku zatwierdzony został 23 lutego 1874 r. W gminie obowiązywał III typ statutu „Kasy pożyczkowej, czyli funduszu zapomogi gminy”. Był druk wzorcowy, ujednociany dla tego typu instytucji z ręcznymi dopiskami. W przypadku statutu w Wokowicach były do dwa dopiski. W paragrafie nr 1 wyjaśniono, że fundusz zakładowy kasy wynosi 556 złr 69 kr i pochodzi ze sprzedaży zboża gminnego. W paragrafie 21 dopisano: „Kwoty wpływające do Kasy na podstawie § 2 niniejszych statutów będą prowadzone w osobnej ewidencji i zostaną w razie zwinienia kasy zwrócone funduszowi ubogich miejscowych”. Do statutu dodane były jako załączniki wzory książeczki dłużniczej i skryptu dłużnego.

W gminie powstały dwa fundusze zakładowe kasy pożyczkowej. Fundusz pierwszy pochodził ze sprzedaży zboża gminnego i wynosił 556 złr i 69 kr w 1874 r. Drugi fundusz pochodził z procentów od obligacji gminnych i wynosił 410 złr. W latach siedemdziesiątych XIX w. dochody te były wykorzystywane przez gminę, aż w 1877 r. podjęto uchwałę o przekazaniu ich na fundusz zakładowy gminnej kasy pożyczkowej.

Oba fundusze nie zostały połączone, rozliczano je osobno, przychody i rozchody prowadzono w odrębnych księgach. Bilanse obydwu funduszy przygotowywano na koniec roku kalendarzowego oraz w czasie zmian na stanowisku naczelnika gminy, czy też w czasie lustracji przeprowadzanej przez komisję Wydziału Powiatowego w Brzesku (np. w latach 1887, 1899, 1904, 1905, 1907, 1909, 1911, 1914). Bezpośrednią kontrolę nad kasą gminną sprawowały władze gminne, one decydowały o dysponowaniu finansami wypracowanymi przez kasą.

²⁷ Pilat, „Stan gminnych kas”, 35.

Od lat osiemdziesiątych XIX w. kasa kontrolowana była przez wydział powiatowy w Brzesku.

Przychody i rozchody środków z obu funduszy zostały zaprezentowane w tabelach 4 i 5. Na przychód składały się spłacane kapitały i odsetki, a na rozchody udzielone pożyczki, wydatki administracyjne i wydatki na cele gminne.

Tabela 4. Przychody i rozchody gminnej kasy pożyczkowej w Wokowicach z funduszu zakładowego 556 złr i 69 kr

Rok	Przychód			Rozchód	Stan kasy	Kwota pozostałego długu
	kapitał	procent	razem			
1877	665,54	41,7	707,24	707,01	0,23	–
1878	127,23	43,74	170,97	170,78	0,19	578
1879	156,19	46,56	202,75	208	–5,25	569
1880	19,75	34,14	53,89	54	–0,11	648,54
1882	316,26	53,46	369,72	348	21,72	138
1883	244,44	45,91	290,35	289	1,35	200
1884	123,27	39,46	162,73	162	0,73	274
1885	149,85	56,54	206,39	185	21,39	313
1886	47	47,58	94,58	92	2,58	322
1887	273,54	134,72	408,26	238	170,26	387
1888	225,72	63,97	289,69	250,48	39,21	692
1889	110,08	47,15	157,23	106,72	50,51	–
1890	362,67	75,97	438,64	382,4	56,24	–
1891	321,54	78,07	399,61	306,4	93,21	–
1892	337,21	93,13	430,34	351,4	78,94	–
1893	280,54	126,83	407,37	267,14	140,23	925
1894	211,82	83,3	295,12	225,3	69,82	–
1895	171,82	87,48	259,3	164,2	95,1	–
1896	859,1	113,28	972,38	650,16	322,22	–
1897	385,22	56,7	441,92	378	63,92	–
1898	264,92	150,78	415,7	193,05	222,65	–
1899	465,65	74,88	540,53	286,74	253,79	–
1900	617,62	221,1	838,72	633,92	204,8	–

Źródło: Izba Regionalna w Wokowicach, „Dziennik Kasy Pożyczkowej Gminy Wokowice”.

Tabela 5. Przychody i rozchody gminnej kasy pożyczkowej w Wokowicach z funduszu 410 złr pochodzącego z procentów od obligacji

Rok	Przychód			Rozchód	Stan kasy	Kwota pozostałego długu
	kapitał	procent	razem			
1878	410	26,1	436,1	435	1,1	–
1879	57,1	28,68	85,78	71	14,78	407
1880	13,68	22,71	36,39	28	8,39	388,76
1881	4	13,68	17,68	12	5,68	213
1882	16,68	29,51	46,19	50	–3,81	166
1883	318,3	34,76	353,06	337,81	15,25	–
1884	61	29,97	90,97	81	9,97	322
1885	84,97	35,19	120,16	108	12,16	287
1886	41,19	27,37	68,56	60	8,56	238
1887	17,53	29,34	46,87	44,82	2,05	349
1888	43,05	39,92	82,97	27	55,97	251
1889	93,97	31,72	125,69	84	41,69	–
1890	371	95,56	466,56	439	27,56	–
1891	183,56	22,45	206,01	172	34,01	–
1892	187,01	65,16	252,17	192,38	59,79	454
1893	79,79	50,39	130,18	49	81,18	495
1894	141,18	22,32	163,5	0	163,5	402
1895	289,5	60,64	350,14	40	310,14	427
1896	681,14	43,15	724,29	573	151,29	187
1897	240,29	41,1	281,39	150	131,39	–
1898	189,39	72,72	262,11	146	116,11	–
1899	255,47	35,11	290,58	142	148,58	–
1900	499,44	104,76	604,2	273,84	330,36	–
1901	599,36	87,58	686,94	239,18	447,76	–
1902	591,76	98,04	689,8	384	305,8	1793
1903	476,8	139,8	616,6	360	256,6	–
1904	646,4	115,74	762,14	32,98	729,16	–
1905	921,96	109,02	1030,98	620	410,98	–
1906	713,98	109,8	823,78	340	483,78	1527

1907	564,78	115,62	680,4	477,81	202,59	1846
1908	309,59	116,76	426,35	183,38	242,97	1839
1909	388,97	143,94	532,91	311,97	220,94	2013
1910	513,94	205,44	719,38	712,72	6,66	1913
1911	295,66	126,54	422,2	83,27	338,93	1731
1912	462,93	123,06	585,99	381,5	204,49	1927
1913	410,49	127,62	538,11	270	268,11	1922
1914	865,11	207,54	1072,65	150	922,65	1324
1915	–	–	–	–	–	–
1916	2246,65	–	2246,65	2246,65	0	–

Źródło: jak w tabeli 4.

Warunki udzielania pożyczek były następujące: kapitał spłacano w ratach (najczęściej w pięciu rocznych), z podaniem dokładnej kwoty i daty spłaty (był to ten miesiąc kolejnego roku, w którym zawarto umowę, podawano dokładny dzień miesiącach lub określano „w styczniu”; jeśli umowę spisywano w listopadzie, to spłata kapitału miała nastąpić w jednym z listopadów w kolejnych latach, ale zasada ta nie była regułą i termin spłaty kapitału przypadał na inny miesiąc w kolejnych latach), odsetki zaś spłacano z góry w jednej lub w dwóch ratach, a nawet w kilku latach (liczba rat odpowiadała liczbie rat spłaty kapitału), oprocentowanie wynosiło 6% od 100 rocznie od pożyczonego kapitału, czyli od pożyczki 200 złr lub K odsetki wynosiły 12 złr bądź K.

Zaprezentowane założenia odbiegały jednak od praktyki. Pożyczki spłacano z opóźnieniem, nieraz z kilkunastoletnim. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX w. opóźnienia w spłacie nie były wielkie, maksymalnie kilkuletnie. Z kolei pożyczki zaciągnięte w latach dziewięćdziesiątych XIX w. i na początku kolejnego stulecia spłacano jeszcze w czasie I wojny światowej. Są też skrypty, w których nie odnotowano oprocentowania i spłat procentów, z czego wnioskować można, że były to pożyczki nieoprocentowane; takich skryptów jest jednak stosunkowo niewiele. Pojawiały się również różnice między warunkami przydzielenia kredytu a jego spłatą. Kapitał miał być spłacany w regularnych ratach rocznych. W praktyce dłużnicy corocznie wpłacali odsetki, a na koniec okresu kredytowego spłacali kapitał w jednej lub w dwóch ratach. Trzeba też odnotować, że nieliczni dłużnicy spłacali dług przed terminem.

Pożyczki z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX w. nie były wielkie (kilka, kilkanaście złotych reńskich). Do nielicznych nale-

żały pożyczki większe niż 20 złr. Z upływem czasu wysokość pożyczek wzrastała — do kilkudziesięciu złotych reńskich (w latach 1883 r. największe pożyczki opiewały na kwoty 55, 57, 60, 65, 74, 70, 90, 100 złr). W latach dziewięćdziesiątych XIX w. nastąpiła w Austro-Węgrzech reforma walutowa. W księdze dłużników informacja o spłacie w koronach pojawia się w 1900 r. Pożyczki w koronach miały rozpiętość od 24 K do 400 K. Do 1899 r. włącznie pożyczek udzielano w złotych reńskich. Struktura wielkości pożyczek została omówiona w tabelach 6 i 7.

Tabela 6. Struktura pożyczek udzielonych z funduszu 556 złr w latach 1877–1899 w złotych reńskich

Do 2	2–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–30	31–40	41–50	Powyżej 50	Brak danych	Razem
23	41	60	48	46	20	21	15	9	16	1	300

Źródło: Izba Regionalna w Wokowicach, Księga dłużników gminnej kasy pożyczkowej.

Tabela 7. Struktura pożyczek udzielonych z funduszu 556 złr w latach 1900–1914 w koronach

Od 24 do 99	100–160	200–260	300	400	Razem
11	12	18	1	1	43

Źródło: jak w tabeli 6.

Liczbę udzielonych pożyczek ustalić można na podstawie ksiąg przychodów i rozchodów obu funduszy gminnej kasy pożyczkowej. Z funduszu 556 złr w latach 1877–1914 przyznano 343 pożyczek. Natomiast z funduszu 410 złr w okresie 1877–1916 — 135 pożyczek. O liczbie pożyczek informują kolejne numery skryptów dłużnych i księgi dłużników z lat 1877–1914. Na podstawie ich numeracji ustalić można, że do lutego 1914 r. udzielono nie mniej niż 343 pożyczek (w archiwum wsi największy numer skryptu dłużnego to 345, ale jeden został wypisany przez pomyłkę, brak też jednego wpisu numeru skryptu). Pożyczek udzielano mieszkańcom gminy, w zdecydowanej większości chrześcijanom, ale również i miejscowym Żydom oraz samej gminie (w 1899 r. pożyczono na fundusz obrotowy 60 złr i w tym samym roku ją zwrócono).

Tabela 8. Liczba pożyczek gminnej kasy pożyczkowej w Wokowicach na podstawie księgi przychodów i rozchodów funduszków kasy

Rok	Liczba pożyczek	
	z kasy o funduszu zakładowym 556 złr, na podstawie statutu z 1874 r.	z kasy o funduszu zakładowym 410 złr
1877	77	–
1878	13	30
1879	11	5
1880	4	2
1881	4	1
1882	27	1
1883	23	17
1884	9	3
1885	10	5
1886	5	3
1887	11	0
1888	8	2
1889	3	3
1890	18	11
1891	10	7
1892	16	4
1893	5	1
1894	5	0
1895	2	1
1896	24	13
1897	8	3
1898	2	0
1899	4	3
1900	5	3
1901	2	1
1902	11	4
1903	1	2
1904	0	0

1905	2	2
1906	3	1
1907	3	2
1908	3	1
1909	3	1
1910	1	0
1911	2	0
1912	2	2
1913	2	1
1914	3	0
1915	0	0
1916	0	0
bd.	1	0
Łącznie	343	135

Źródło: jak w tabeli 6.

Liczba udzielanych pożyczek miała charakter cykliczny. Udzielenie większej liczby pożyczek w jednym roku sprawiało, że w kolejnych latach brakowało kapitału, a dopiero jego spłacenie przez pożyczkobiorców dawało możliwość udzielania kolejnej partii kredytów. Najwięcej pożyczek przyznawano w pierwszych latach działalności kasy, co świadczy o zapotrzebowaniu na kredyt o preferencyjnych warunkach.

Z wypracowanych przez kasę środków część pieniędzy przekazywano na rzecz gminy (budowę tamy około pastwiska gminnego, zakup placu pod budowę szkoły, na spłatę pożyczki zaciągniętej przez gminę na budowę domu gminnego, na ufundowanie przydrożnej figury) i parafii w Szczepanowie.

Gminna kasa pożyczkowa działała na rzecz lokalnej społeczności przez kilkadziesiąt lat. Sumiennie prowadzono księgi rachunkowe i księgę dłużników oraz sporządzano skrypty dłużne. Kontrole władz powiatowych nie wskazywały na jakieś wyjątkowe uchybienia i nadużycia w finansach kasy. Mieszkańcy wsi chętnie korzystali z kredytu. Brak szczegółowych informacji nie pozwala stwierdzić, na co były wykorzystywane pożyczone pieniądze, zapewne na zakup narzędzi i sprzętów do domu i gospodarstwa, inwentarza żywego, naprawę lub postawienie nowych zabudowań mieszkalnych i gospodarczych. Działalność gminnej kasy pożyczkowej sparaliżowała dopiero I wojna światowa. W latach 1914, 1915, 1916 nie udzielano żadnych pożyczek.

W 1914 r. przeznaczono ze środków kasy 150 K na zakup dachówki na pokrycie dachu domu gminnego. W 1916 r. ze środków kasy w kwocie 2246,65 udzielono 1850 K na budowę domu gminnego, a 396,65 K przeniesiono do gminnej kasy pożyczkowej. Oficjalnie fundusz został zamknięty 10 maja 1916 r.

ZAKOŃCZENIE

Gminne kasy pożyczkowe — obok Banku Krajowego, powiatowych kas pożyczkowych i powiatowych kas oszczędności, towarzystw zaliczkowych i spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych — stanowiły czwarte źródło taniego i bezpiecznego kredytu dla ludności wiejskiej. Podczas gdy Bank Krajowy udzielał pożyczek hipotecznych, a gminne kasy pożyczkowe i towarzystwa zaliczkowe — pożyczek wyższych niż możliwości gminnych kas pożyczkowych, to te ostatnie zaspokajały potrzeby włościan na drobny kredyt, przy którego zaciągnięciu klient nie ponosił prawie żadnych kosztów.

Gminne kasy oszczędności działały w Galicji do wybuchu I wojny światowej. Działania wojenne i związane z nią kradzieże pieniędzy z kas, zniszczenie dokumentacji oraz powojenny okres inflacji i dewaluacji doprowadził do upadku większości kas gminnych, tak samo jak innych instytucji oszczędnościowo-pożyczkowych. Reforma walutowa Władysława Grabskiego, wprowadzenie złotego polskiego i stabilizacja finansowo-monetarna w 1924 r. stworzyły nowe szanse dla odbudowy instytucji tzw. drobnego kredytu. W tym celu wydano również nowe przepisy prawne w formie ustawy sejmowej o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego z 31 lipca 1924 r. (Dz.U. R.P. z 1924 r., Nr 71, poz. 687²⁸) oraz rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o organizacji i ustaleniu statutów gminnych wiejskich kas pożyczkowo-oszczędnościowych z 30 grudnia 1924 r. (Dz.U. R.P. z 1924 r., Nr 118 poz. 1069), jak również rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu o statucie gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych z 13 marca 1925 r.

²⁸ Zgodnie z tą ustawą jednym z warunków naprawy Skarbu Państwa i poprawy sytuacji ekonomicznej miało być „Wzmożenie i ułatwienie obrotu pieniężnego i kredytowego” przez „organizację i ustalenie statutów gminnych kas wiejskich z odpowiedzialnością gminy za zobowiązania kasy i zastosowaniem trybu administracyjnego egzekwowania należności kasy od dłużników”. *Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego*, Dz.U. 1924, nr 71, poz. 687, dostęp 2 listopada 2022 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19240710687>.

(Dz.U. R.P. z 1925 r. Nr 35 poz. 239)²⁹. Rozporządzenie prezydenta regulowało zadania gminnych kas oszczędnościowo-pożyczkowych („uprzystępnienie ludności gmin wiejskich kredytu na cele gospodarcze oraz ułatwienie gromadzenia oszczędności i ich oprocentowania”), ich status prawny jako instytucji użyteczności publicznej o odrębnej od gminy osobowości prawnej, wysokość kapitału zakładowego (nie mniejszy niż 2000 zł), założenie, działalność i likwidację³⁰. W „Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 marca 1925 r. wydanym w porozumieniu z Ministrem Skarbu o statucie normalnym gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych” ustalono wzorcowy statut gminnej kasy oszczędnościowo-pożyczkowej. Statut ten składał się z sześćdziesięciu dwóch paragrafów szczegółowo regulujących następujące kwestie: przepisy ogólne, środki obrotowe kasy, wkłady oszczędnościowe, ksiąteczki oszczędnościowe, lokatę funduszu kasy, pożyczki, organy kasy, zarząd kasy, komisję rewizyjną, rachunkowość kasy, środki popierania oszczędności, likwidację kasy³¹.

REFERENCES

- „Gminne kasy pożyczkowe”. *Związek*, vol. 1 (1874), nr 33 (3 października 1874); nr 34 (10 października 1874).
- „Gminne kasy pożyczkowe”. *Związek*, vol. 1 (1874), nr 34 (10 października 1874).
- „Instrukcja z dnia 26. września 1887 co do sposobu sprawowania tymczasowego zarządu kas pożyczkowych gminnych przez reprezentacje powiatowe, wydana w porozumieniu z c.k. namiestnictwem na podstawie art. IV ustawy krajowej z d. 19. czerwca 1887, Nr. 44 Dz.u.kr”, *Dziennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim*, nr 32 (1888).
- „Jeszcze o kredycie”. *Niedziela*, vol. 7 (1890), nr 46 (16 listopada 1890).
- „Kasy systemu Raiffeisena, gminne Kasy pożyczkowe, czy lokalne Towarzystwa zaliczkowe?”. *Związek*, vol. 25 (1898), nr 3 (8 lutego 1898).
- „Nowiny z kraju”. *Niedziela*, vol. 4 (1887), nr 1 (2 stycznia 1887).

²⁹ Narbutt, „Gminna kasa pożyczkowo-oszczędnościowa”, *Oszczędność*, no 7 (1925): 101.

³⁰ *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji i ustaleniu statutów gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych*, Dz.U. 1924, nr 118, poz. 1069, dostęp 2 listopada 2022 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19241181069>.

³¹ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 marca 1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o statucie normalnym gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych*, Dz.U. 1925, nr 35, poz. 239, dostęp 2 listopada 2022 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19250350239>.

Oszczędność, vol. 5 (1908), nr 5.

„Ustawa z dnia 19. czerwca 1887, obowiązująca w Królestwie Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim, o obejmowaniu gminnych kas pożyczkowych przez Reprezentacje powiatowe w tymczasowy zarząd”, *Dziennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim*, nr 44 (1887).

„Z kraju”. *Niedziela*, vol. 2 (1885), nr 39 (27 września 1885).

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1878. Lwów: 1878.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Szóstego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1890. Lwów: 1890.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1895/6. Lwów: 1895/1896.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Czwartej Sesji Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1898/9. Lwów: 1899.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Piątej Sesji Siódmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1899/1900. Lwów: 1899–1900.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Ósmego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1904. Lwów: 1904–1905.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1908. Lwów: 1908–1913.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1909/1910. Lwów: 1909–1910.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1910. Lwów: 1910.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1912. Lwów: 1912.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1913. Lwów: 1913.

Alegata do Sprawozdań Stenograficznych Pierwszej Sesji Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1913/1914. Lwów: 1914.

- Kargol, Tomasz and Ślusarek, Krzysztof. *Wokowice w latach 1772–2020. Studium z dziejów wsi małopolskiej*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2022.
- Merunowicz, Teofil. *Gminne kasy pożyczkowe i połączenie z niemi kas oszczędności*. Lwów: Kornel Piller, 1868.
- Narbutt, „Gminna kasa pożyczkowo-oszczędnościowa”. *Oszczędność*, nr 7 (1925).
- Pilat, Tadeusz. „Kasy pożyczkowe gminne i powiatowe, fundusze zaliczkowe dla przemysłowców i towarzystwa zaliczkowe na podstawie dat zebranych przez wydziały powiatowe tudzież innych materiałów”. *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych* (1873).
- Pilat, Tadeusz. „Stan gminnych kas pożyczkowych w Galicji”. *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych*, vol. 2 (Lwów: 1876): 3–46.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 marca 1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o statucie normalnym gminnych kas pożyczkowo oszczędnościowych*. Dz.U. 1925, nr 35, poz. 239. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19250350239>. Dostęp 2 listopada 2022 r.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji i ustaleniu statutów gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych*. Dz.U. 1924, nr 118, poz. 1069. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19241181069>. Dostęp 2 listopada 2022 r.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, vol. 1. Warszawa: 1880.
- Twarecki, Leon. *Gminne kasy pożyczkowe*. Kraków: Instytut Ekonomiczny, 1918.
- Ustawa gminna z dnia 12. Sierpnia 1866. Ustawy o Obszarach dworskich i o Reprezentacji powiatowej, Ordynacja wyborcza dla Gmin i powiatowa obowiązujące dla Galicji wraz z W. Ks. Krakowskiem tudzież Ustawy państwowe o zasadniczych podstawach urzędzenia Gmin o przynależności do Gminy z dodanym rejestrem abecadłowym*. Lwów: Karol Wild, 1867.
- Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego*. Dz.U. 1924, nr 71, poz. 687. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19240710687>. Dostęp 2 listopada 2022 r.
- Zamoyski, Grzegorz. „Pracuj i oszczędzaj”. *Kasy oszczędności w Galicji w latach 1844–1814*. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2013.

Tomasz Kargol

COMMUNAL CREDIT UNIONS IN GALICIA

In the Austrian Partition the communal self-government functioned since the 60s of the 19th century. Communes (municipalities) had the right of disposal of the assets, investing capital and running communal credit unions. Com-

munal credit unions originated from the communal granaries in Galicia in mid-19th century. First credit unions were established in the 40s, 50s and 60s of the 19th century. In 1868, on the initiative of Wydział Krajowy (the National Department) regulations were issued and templates of debenture scripts, forms and statutes were published. Since then these financial institutions rapidly developed. By 1873 as many as 678 unions were established throughout the country. In 1897 3427 unions were noted in 6234 communes, which means they functioned in 54,9% of communes. In 1910 statistics noted 3691 communal credit unions, i.e. they operated in 61% of communes. From a territorial point of view credit unions developed best in the poviats of Dąbrowa, Krosno, Czortków, Husiatyn, Skala, Tarnopol. Their development was the poorest in the poviats of Gródek Jagielloński, Turka, Nowy Targ, Stary Sambor, Cieszanów, Myślenice, Lisko, Dobromil. The purpose of communal credit unions was to grant cheap loans bearing 6% interest for the rural population and thus limiting usury. Functioning of the credit unions was regulated by statutes adopted by commune councils and approved by powiat self-governments. The share capital of the unions came from various sources: from sales of corn earlier stored in communal granaries, from sales of forests, pastures and bonds, from compensations on communal grounds taken over for railway routes construction, from income gained for easements abolition, from the poor funds, penalty payments, permissions for dancing events, from private legacies and voluntary contributions.

Keywords: Galicia, communal credit unions, credit, village

Tomasz Kargol — dr hab., prof. UJ, pracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, jego zainteresowania badawcze obejmują szeroko rozumianą historię społeczno-gospodarczą ziem polskich w XIX i XX w. oraz dzieje zaboru austriackiego, ze szczególnym uwzględnieniem samorządu gospodarczego, wsi, ziemiaństwa, ekonomicznych aspektów I wojny światowej, miast w Galicji oraz źródeł do dziejów Galicji w archiwach i bibliotekach Polski, Austrii i Ukrainy.

Email: tomasz.kargol@uj.edu.pl

